

Den Gamle By

EN DAG MED NIELS OG MARIE

5-8-årige ifølge en pædagog/lærer
Varighed: 45 min. - 1 time

INTRODUKTION

Til forløbet

Et udførligt beskrevet forløb til besøg på egen hånd i Den Gamle By. Det hele er klargjort til pædagogen/læreren.

Her kan børnene få en indlevende tur 150 år tilbage i tiden, hvor man følger i Den Gamle Bys historiske omgivelser. På denne måde hører børnene om livet i 1864 og lærer især om børns vilkår i fortiden. Her er der også lagt op til diverse små opgaver og samtaler med børnene undervejs.

HUSK at alle besøg af institutioner og skoleklasser skal tilmeldes på forhånd.

Læs mere her:

<https://www.dengamleby.dk/undervisning/laer-med-sanserne>

Formål

- At øge børnenes ordforråd.
- At styrke børnenes sprogudvikling.
- At børnene via fortællingen får sat ord og billeder på fortiden.

Materialet består af

- Vejledning til pædagogen/læreren med fortællingen om de to børn, som skal fortælles eller læses op for børnene undervejs på turen rundt i Den Gamle By.
- Noter og faktabokse, forslag til dialoger med børnene.
- Et rutekort (bilag 1)
- En planche med billeder af Niels og Marie, som medbringes til Den Gamle By og vises til børnene ved fortællingens start. Bruges sidenhen, når børnene skal farvelægge tegningerne af Niels og Marie (bilag 2).
- Aktivitetsark (bilag 3) og forslag til opgaver, man kan lave efter museumsbesøget.

VEJLEDNING

Til læreren/pædagogen

Inden forløbet

Det er naturligvis væsentligt at pædagogen har gennemgået materialet inden museumsbesøget, så pædagogen kan forberede hvilke ting, der skal snakkes om undervejs og efter forløbet.

Under forløbet

At guide børnene igennem Den Gamle By, ved at læse højt fra materialet, arbejde med de tilhørende opgave og lede dem på vej ved brug af kortet.

Struktur

- Stoppene på ruten er markeret med **rødt**.

- Når pædagogen/læreren læser en fortælling op for børnene, er den markeret med enkelt taleboble og *kursiv*.
- Efter hvert tekststykke er der spørgsmål, opgaver eller samtalepunkter, som gennemgås med børnene. Dette fremhæves med samtalebobler.
- Vejledning til aktiviteter er fremhævet med gråt.
- Facts om huse og forhold i 1864 er indrammet i **lyserøde** faktabokse. Disse facts kan efter behov og samtalens drejning drages ind i kommunikationen med børnene.

God fornøjelse!

EN DAG MED NIELS OG MARIE

Lad forløbet begynde (bilag 1, A)

Rute

Brug gerne **Havestien** som genvej til startstedet. Turen starter for enden af gaden **Navnløs** ved den øverste ende af **Vestergade** (bilag 1, A).

Start med at fortælle børnene denne forhistorie:

Fortæl

Nu skal I høre en historie om Niels og Marie

Vis børnene planchen med billederne af Niels og Marie (bilag 2).

Fortæl

Niels og Marie var børn, der levede i 1864, som er cirka 150 år siden. I går nu ind i en by (Den Gamle By), der ser ud som en by ville have set ud dengang.

Niels og Marie er begge to syv år.

Forestil jer at Niels kommer gående hen ad gaden Navnløs og hen imod det sted, hvor I står.

Niels' far er daglejer, og de bor i et lille hus i udkanten af byen, Niels, hans far og mor, hans storesøster på ni år og fire små søskende. Niels' far tjener ikke så mange penge som daglejer, så både Niels og hans storesøster har arbejde ude i byen for at tjene penge til familien.

Samtale

- Har I arbejde for at tjene penge til jeres familie?
- Hvorfor ikke?
- Kan I så få mad nok?

I midten af 1800-tallet var det meget almindeligt at børn havde arbejde lige så snart de var store nok til at lave noget.

For pigernes vedkommende var det ofte husarbejde derhjemme, det vil sige de hjalp deres mor med madlavning, husarbejde og med at passe de mindre søskende, men de kunne også hjælpe til andre steder.

Drengene hjalp ofte deres far på hans arbejde, fik arbejde på de forskellige værksteder i byen, hos købmændene eller gik ærinder for folk.

Fortæl

Lad os følges med Niels ned til hans arbejdsplads.

Renæssancegården i Vestergade

TØMRERNE

Renæssancegården i Vestergade (bilag 1, B/C)

Rute

Gå ned ad Vestergade til **Renæssancegården**, den lysegule bindingsværksgård på venstre hånd (bilag 1, **B**).

Her skal I gå ind ad porten til gårdspladsen. Inde i hjørnet til venstre finder I indgangen til **tømrerens, snedkerens og malerens værksteder**. (bilag 1, **C**)

Fortæl

Her arbejder Niels hos tømreren. (værkstedet til venstre i gangen). Niels ser sig omkring for at se, om der er noget, han skal lave. Hans arbejde er at rydde op, feje og gå ærinder for tømreren og svendene på værkstedet. Niels drømmer om engang at blive tømrer. Han ser på alt værktøjet og prøver, om han kan huske, hvad det hedder.

Samtale

Nu skal I hjælpe Niels med at kende værktøjet.

- Hvilket værktøj bruger man på et tømrerværksted?
Svar: Sav, hammer, høvle, økser, stemmejern m.m.)

Niels leger, at han bruger værktøjet. Nu leger vi også, at vi bruger værktøjet. Vis (i luften) – hvordan man høvler – hamrer søm i – hugger med en økse – saver alene – saver to sammen.

Når man skal save sammen to og to, er det yderst relevant at inddrage den gamle arbejdsang "Save, save brænde":

"Save, save brænde, vi er raske svende. Hver må trække rask til sig, du til dig og jeg til mig. Sådan skal det være, sådan skal det være".

Fortæl

Efter lidt tid går Niels i gang med sit arbejde. Først skal han feje i værkstedet. Så skal han rydde op i værktøjet, og til sidst skal han samle en kurv høvlspåner, som han skal aflevere ovre hos skomageren. Der bruger man dem til at tænde op i ildstedet med. Vi lader Niels arbejde i fred.

Rute

Gå gennem porten og ud på gaden igen. (bilag 1, **B**)

Fortæl

Nu kommer Niels ud med den kurv høvlspåner, som han skal aflevere hos skomageren. Han ser op og ned ad gaden.

SKOMAGEREN

Værksted og hjem i Vestergade (bilag 1, D/E)

Samtale

- Hvor er det nu skomageren bor?

Skiltene ovenover dørene viser hvilken håndværker, der bor i de forskellige huse. En laver lys, en laver tønder og så videre.

- Kan I finde skomagerens skilt?
- Hvad forestiller det? (bilag 1, D)
Svar: Et blå skilt med en gylden støvle ovenpå.
- Hvad laver en skomager?

Fortæl

Niels finder det rigtige skilt og går ind og afleverer kurven. Hvis han er heldig, får han nok en fedtemad af skomagermøllen. Så fortsætter han ned ad gaden og over broen til Algade. Han skal finde hattemageren og give ham en besked fra tømreren.

Skomagerens skilt i Vestergade

Rute

Gå ned ad gaden og over broen. Hattemagerens hus er det **første hus på højre hånd i Algade** efter broen (bilag 1, E).

Samtale

Nu skal I kigge efter skilte igen.

- Kan I finde hattemagerens skilt?
- Hvad forestiller det?
Svar: En høj hat.

Helt op til slutningen af 1800-tallet var det almindeligt med skilte, der viste hvilke produkter, der blev fremstillet – eller redskaberne, der blev brugt, som i skrædderens tilfælde – i stedet for at skrive det med bogstaver. Da ikke alle mennesker kunne læse (og håndværkerne for den sags skyld måske heller ikke kunne skrive) var det en ganske praktisk ting.

Skiltene ned langs højre side af Vestergade viser at her bor:

1. En lysestøber (en krans med lys)
2. En bødker (en tønde og en balje)
3. En skomager (en støvle)
4. En tobakshandler (tre forgyldte ruller tobak – tilsvarende ruller tobak kan ses i butiksvinduet, hvoraf man skar den mængde tobak, kunden ønskede at købe)
5. En skrædder (en saks)

HATTEMAGEREN

Butik og værksted i Algade (bilag 1, F/G)

Hattemagerens skilt i Algade

Samtale

- Kender I nogen, der går med høj hat?
- Har I set nogen med en høj hat på?
- Hvor/hvem?

Den høje hat kom på mode i starten af 1800-tallet i de finere kredse.

Jurister, diplomater og embedsmænd af alle slags gik med høj hat og frakke, når de var ude, samt andre fra højere samfundslag (jf. H.C. Andersen).

Håndværkere og andre i de arbejdende samfundslag ("jævne folk") bar kasket. Håndværkermestre kunne dog gå med høj hat, når de skulle i byen.

Fortæl

Niels går ind i hattemagerens butik. Hattemageren er der ikke. Niels ser på

de mange fine, høje hatte og giver sig til at tælle, hvor mange, der er. Der går et stykke tid, og hattemageren kommer stadig ikke. Niels bliver lidt urolig, for han skal snart i skole, og han må ikke komme for sent.

Pludselig kommer Marie, hattemagerens datter, ind i butikken. Marie og Niels kender godt hinanden. De har tit leget sammen og nu går de i skole sammen.

Marie er også syv år. Niels spørger, hvor hendes far er, da han skal give ham en besked fra tømreren. Han viser et brev, han har med.

"Han er ikke hjemme lige nu", siger Marie. "Du kan bare lægge brevet på disken. Og så må vi hellere se at komme af sted til skolen!".

Niels og Marie går ud ad døren og skyn-der sig hen ad Agade. Niels vil gerne stoppe op for at kigge på ænderne, men Marie siger, at de ikke har tid.

Lad os følge med dem til skole.

Rute

Gå ud ad hattemagerens dør og til venstre over broen igen. Gå hen ad gaden langs med vandet, **Agade**.

Ved **Lilletorv** (bilag 1, **F**) – efter Restaurant Gæstgivergården – skal I **til højre og op ad trappen til skolen**. Stop op på **pladsen foran skolen** (bilag 1, **G**).

SKOLEN

Oven for Lilletorv (bilag 1, F/G)

Fortæl

Niels og Marie er lige begyndt at gå i skole, så det hele er nyt og spændende for dem. De kan slet ikke forstå, at nogle af de store børn sukker og synes, det træls at gå i skole.

Inden børnene må komme ind i skolen skal de stå på rækker ude foran. Nu skal I forestille jer, at I går i skole sammen med Niels og Marie. Stil op på række med næsen hen mod døren til skolen!

Afhængigt af børnegruppens størrelse kan børnene dirigeres ind på en eller to rækker, eventuelt en pigerække og en drengerække.

Pædagogen/læreren skal nu spille rollen som den skrappe lærer: Stå foran børnene, se bestemt ud. Lærerne dengang var ikke venlige og smilende, børn skulle opdrages!

Fortæl

"Goddag børn! Stå så pænt på række. En helt lige række. Må jeg se? Se lige ind i nakken på den foran. Ikke snakke.

Nå, lad mig se om I har rene hænder og negle. Frem med hænderne! Jeg vil ikke have beskidte børn i min skole!"

Gå ned langs rækkerne og se børnenes hænder efter. Hvis børnene har rene hænder, nikker man nådigt til dem – ikke noget med at rose! Hvis børnene har beskidte hænder, får de at vide, at det ser

ikke godt ud for en pige/dreng at have beskidte hænder, og at de skal vaskes, når vi andre går ind i klasseværelset. Pædagogen/læreren går ud af rollen igen:

Samtale

Så skrap kunne læreren være. Man mente ikke, at en lærer skulle være venlig og rose børnene, for så lærte de ikke at opføre sig ordentligt.

- Hvorfor skal man have rene hænder i skolen? Svar: Hvis man har beskidte hænder, bliver papir og bøger også beskidte.
- Tror I børnene i 1864 havde mere beskidte hænder end børn har nu?
- Hvorfor?

Man havde jo ikke vaskekummer og indlagt vand før langt op mod år 1900, så man kunne ikke bare gå hen og vaske hænder – især ikke drengene, som arbejdede udendørs og i værksteder og kunne blive ret beskidte.

Pigerne arbejdede oftest i køkkenene, så de havde hænderne mere i vand, men skulle man for eksempel rengøre en gryde, der var blevet sodet godt til af ilden på ildstedet, kunne man nu blive ret beskidt.

SKOLEN FORTSAT...

Skolestue og hjem (bilag 1, F/G)

Skolen

Skolebøger og skrivefjer

Skolestuen

Fortæl

Nu vil vi gå ind og se Niels og Mariës skole. Der er ingen børn lige nu, men I må være stille, for læreren sover oppe ovenpå, og vi vil ikke vække ham.

Gå ind i skolen. Skolestuen er til højre og lærerens bolig til venstre. Desuden er lærerens soveværelser ovenpå (hvor man ikke kan komme op!). Samtal om skolen, for eksempel med udgangspunkt i følgende spørgsmål:

Samtale

- Hvor mange børn gik i skole her?
Svar: Tæl! 8-10 børn pr. bæk.
- Hvad lærte de? Svar: At læse, skrive, regne og synge salmer.
- Hvad blev rebet på lærerens bord mon brugt til? Svar: Det kaldtes tampen og blev brugt til at slå ulydige børn med.
- Kender I nogen, der går i skole?
- Kan de lide det?
- Hvor mange år er man, når man starter med at gå i skole?
- Har I været i en skole/går I i skole?
- Ligner den denne her skole?

FARVEREN

Værksted og hjem på Torvet (bilag 1, H/I)

Fortæl

Niels og Marie kan godt lide at gå i skole. Det hele er nyt og spændende for dem, og det er rart at skulle noget andet end at arbejde hele tiden.

Da skoledagen er slut, skal Niels tilbage til tømrerværkstedet for at arbejde. Marie skal hjem og hjælpe sin mor med at lave mad og passe de fire små søskende, men først skal hun hen til farveren på Torvet og spørge efter noget stof, som han skulle farve for hendes far. Hun spørger Niels, om han ikke vil gå med hende, da hun er lidt genert over at skulle gå alene ind til farveren for at spørge. Det vil Niels gerne.

Rute

Gå ned ad trappen fra skolen til **Lilletorv** (bilag 1, **F**). Fortsæt lige ud henover broen og op til **Torvet**. (bilag 1, **H**)

Fortæl

Nu er børnene kommet op på Torvet. "Hvordan kan man kende farverens værksted?", spørger han. "Det er henne ved det sorte flag", svarer Marie, hun har været der mange gange før. Niels ser sig omkring.

Samtale

- Kan I hjælpe Niels og Marie med at finde det sorte flag?

Rute

Gå hen til **farverens værksted** og gå indenfor. (bilag 1, **I**)

Fortæl

Børnene går indenfor. Inde i butikken er farveren ved at ekspedere en kunde. De snakker og snakker. Imens ser Niels og Marie sig omkring.

Samtale

- Hvad laver en farver?
Svar: En person der farver garn, tøj m.m.
- Findes der også farvere nu til dags?
Svar: Nej det foregår på store farverier = fabrikker.

BAGEREN

Butik og bageri i Algade (bilag 1, J/K)

Fortæl

Ude fra baggården kommer store Thomas ind i farveriet. Store Thomas er en stor dreng, som Niels og Marie var lidt bange for, da han stadig gik i skole. Nu er han 14 år og i lære som farver. Han kommer hen til dem og spørger, hvad de skal. Marie fortæller ham det. "Du kan sige til din far, at stoffet er farvet. Det hænger til tørre lige nu. Jeg vil tro det er klar i morgen", siger store Thomas.

Niels og Marie smutter udenfor igen. De fortsætter ned ad Algade. Inde fra Bagerens butik dufter der dejligt. "Uhm", siger de begge to og stopper op og kigger ind ad bagerens vindue.

Samtale

Kig hen ad Algade.

- Hvordan kan man se, hvor bageren er?
Svar: Der hænger et skilt med en stor gylden kringle over butikken.

Rute

Gå hen ad **Algade** (bilag 1, **J**) og kig ind ad **bagerens vindue** (bilag 1, **K**).

Samtale

- Hvilke ting kan man købe hos bageren?
- Handler I somme tider hos en bager?
- Hvad køber I der?
- Hvor køber I brød?

Fortæl

Den rare dame i bagerbutikken får øje på Niels og Marie. Hun kommer hen i døren og giver dem hver en vaniljekrans. Niels tager kasketten af og bukke, og Marie nejer og siger tak.

Samtale

- Kan I bukke og neje – prøv det – må vi se, om I kan gøre det ordentligt?
- Plejer I at bukke og neje, når I siger tak for noget?
- Hvad gør I?

Bagerens skilt

Bagerjomfruen

PÅ VEJ HJEM

Forløbet slutter

Fortæl

Nu fortsætter de to børn hen ad Algade. Ved Hattemagerens hus siger Marie: "Farvel, vi ses i morgen!", og så smutter hun ind gennem porten om til gården for at hjælpe sin mor i køkkenet (bilag 1, **E**).

Niels fortsætter hen til tømrerværkstedet (bilag 1, **C**), hvor han har nok at lave indtil det er aftensmadstid.

Så skynder han sig hjem til sin familie. De får havregrød og rugbrød med spegesild (saltet sild) til aftensmad.

Da det begynder at blive mørkt, kravler Niels ned i sengen, hvor hans to små brødre på 2 og 5 år allerede sover trygt.

Hans mor tænder et vokslys og sætter sig til at stoppe drengenes strømper. Niels putter sig og falder snart i søvn.

Tømrernes værktøj

OPGAVER

Efter forløbet

Hvad?	Hvordan?	Hvorfor?
Farvelæg tegningerne af Niels og Marie.	Lad børnene tegne og farvelægge på aktivitetsarkene.	Refleksioner over oplevelserne fra Den Gamle By.
Lav en bog om en dag som Niels og Marie (Book Creator)	Lad børnene enkeltvis eller to og to tegne nogle episoder fra Niels og Maries dag. Brug tegningerne og evt. lærerens billeder fra Den Gamle By. Sæt dem i Book Creator på lpad og skriv små tekster til billederne.	Oplevelserne beskrives og bearbejdes gennem produktion af billeder og tekst.
Vi leger skole i gamle dage (leg/drama)	<p>Se på billederne fra skolen og snak sammen i klassen om, hvad der er på billederne. Hvad brugte man tingene til? Hvordan mon børnene lavede i skolen på den tid, hvor Niels og Marie gik i skole?</p> <p><i>Vi leger skole</i> Hele klassen eller børnehavebørnene leger skole. Forestil jer at I Niels eller Marie. Den voksne agerer lærer og underviser børnene i at stå op, når læreren kommer ind. Syng et vers fra en salme, gentage efter læreren, øve håndskrift eller lign.</p>	Vi husker bedre med kroppen og følelserne aktiveres gennem leg.

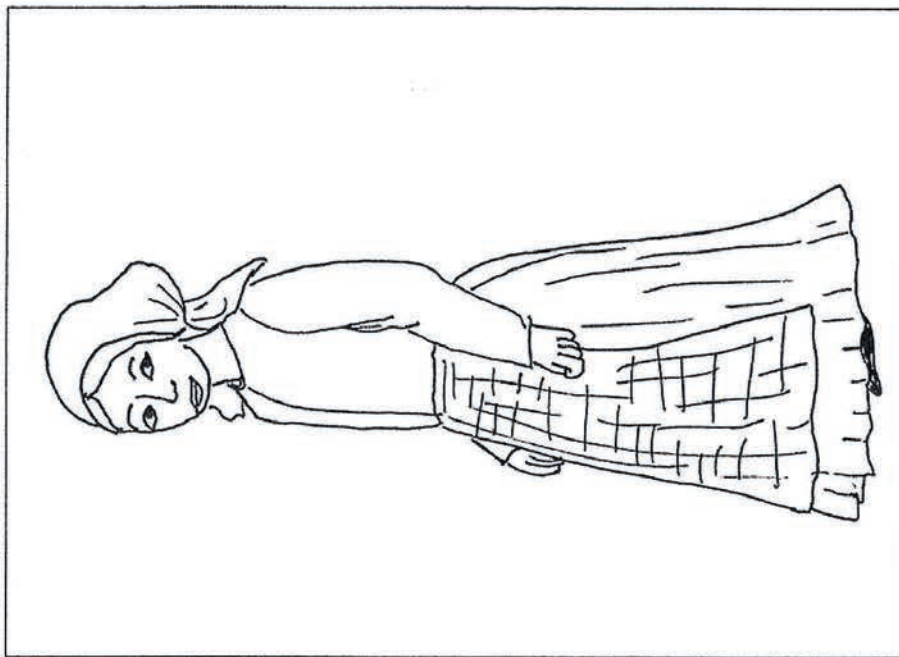
BILAG 2

Fotoplanche af Niels og Marie

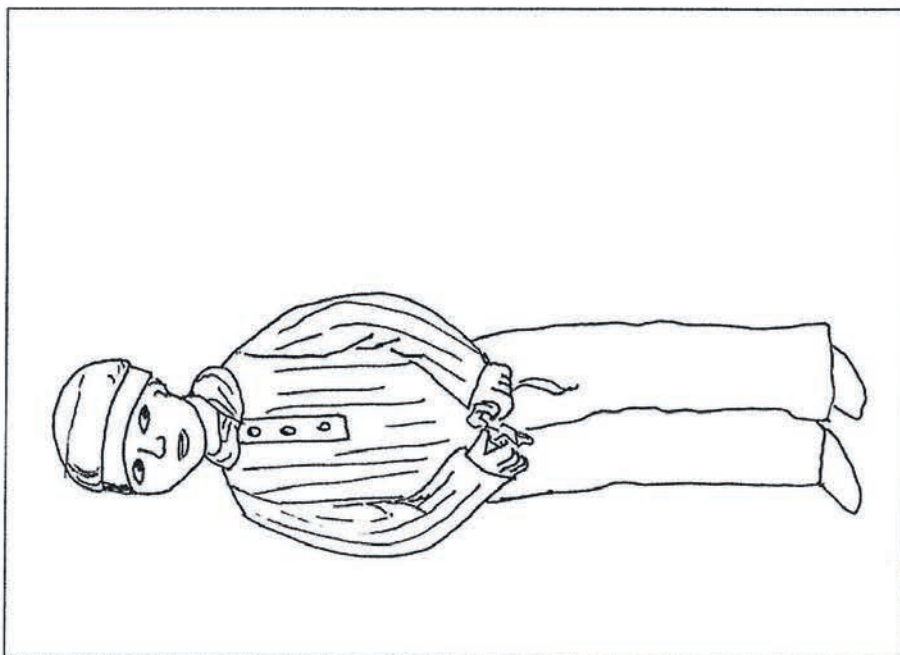
BILAG 3

Aktivitetsark

MARIE

Kender du nogen, der hedder Niels og Marie?

NIELS

Farvelæg tegningerne af Niels og Marie